

Kriget mot russerne ved østfronten

– Men straffen fra nordmennene var verst

103114

For femti år siden kjempet Hans Nordengen (75) fra Hurdal ved østfronten i Russland, ikledd tysk uniform. Han var en av et tusentalls nordmenn som vervet seg på finsk/tysk side i den finske «Fortsettelseskrigen», krigen om å få tilbake landområdene som finnene måtte avstå til Sovjet under Vinterkrigen 1939 – 40.

Nordengen likte ikke at han måtte bruke tysk uniform, han sympatiserte ikke med tyskerne. Den 24. april 1943, på dagen femti år siden, gjennomførte Nordengen sammen med sitt kompani en aksjon som er blitt kalt Påske-slaget», hvor de tok til fange en russisk soldat for om mulig å skaffe opplysninger om de russiske strategiene. Nordengen, som er en dyktig skiløper den dag i dag, trakk opp løypa kompaniet trakk seg tilbake gjennom de russiske linjene med.

Det er faktisk som skiløper Nordengen er kjent for de fleste. Så sent som i vinter ble han 4x verdensmester i langrenn for veteraner, og han trener flere ganger i uka.

Det var også hans idrettsinteresse som gjorde at han vervet seg til fronten. På hans 22-årsdag 30. november 1939 gikk Sovjetunionen til angrep på Finland og innledet Vinterkrigen. Nordengen, som var svært interessert i finsk friidrett og skisport, så hvordan krigen gikk ut over idrettsfolkene, og han ville bidra med sin innsats. Imidlertid var han fritatt for militærtjeneste på grunn av dårlig syn, så han kunne ikke reise.

DET NORSKE SKIKOMPANI

Bare noen få år senere meldte anledningen seg på nytt, da Tyskland angrep Sovjet fra Finland, og Finland bare et par dager senere sendte egne tropper inn i Sovjet.

I 1942 kom det et opprop om at alle kunne være med og hjelpe Finland, det var en klar norsk holdning at Finland måtte få støtte mot fienden i øst. Egne norske tropper skulle bygges opp, under norsk kommando og ledelse.

Mens Hans Nordengen var på opplæring i Frankrike i 1943 tok han Friidrettsmerket, Reichspurlobzeichen, som tilsvarer det norske idrettsmerket. Dette bildet er tatt ved fronten og viser Nordengen som får utdelt merket av en som såvidt Nordengen husker er stedfortrederne kompanisjef Holmen.

Hans Nordengen og mange andre nordmenn meldte seg til tjeneste, og etter flere måneders opplæring i Frankrike og Tyskland ble Det norske Skikompani stasjonert ved Kiestinki i Nord-Karelen på nyåret 1943 og underlagt en tysk skioppsatt oppklaringsbataljon under den 6. SS-Gebirgsdivisjon Nord.

NORSKE GRAVPLASSER

– Jeg mente vi skulle hatt finske uniformer, sier Nordengen. – Vi kriget ikke for Tyskland, vi kriget for våre naboer, finnene. Midt ute i den russiske ødemarken holdt vi norske seremonier for våre døde, vi sang «Ja, vi elsker», og tenkte kanskje mer på hjemlandet vårt enn mange av dem som rømte til Sverige under krigen.

Under og like etter krigen var det egne norske gravplasser i området, men disse ble jevnet med jorda etter krigen.

BREDBENTE RUSSERE

Nordengen husker godt aksjonen Skikompaniet gjennomførte 24. april 1943, da de tok en russisk soldat til fange.

– Vi hadde fått ordre om å ta en hvilken som helst russisk soldat til fange, for våre overordnede

Hans Nordengen viser fram Friidrettsmerket som han har tatt godt vare på i femti år. I bakgrunnen skimtes en liten del av premiesamlingen han har fått gjennom sin dyktighet i idrett.

ønsket å få opplysninger om hvilke planer russerne hadde. For å klare å ta en fange måtte vi komme oss bak de russiske linjene, så vi gikk i en runde rundt linjene. Tre og tre mann gikk ved siden av hverandre for at vi skulle ha best mulig oversikt. Hele tiden var vi på utkikk etter spor av russere, vi visste at hvis vi så ekstra brede skispor så var det russere, for de gikk så bredbent, smiler Nordengen, som gikk fremst i rekka fordi han var så dyktig på ski.

GROV SEG NED

Etter å ha gått en stund kom kompaniet fram til en sjø, og på andre siden av den kunne de se hestevengen til russerne. De grov seg ned i snøen og forberedte seg på å vente en stund, for ingen kunne vite når russere skulle komme forbi.

– Men vi var heldige, ganske snart fikk vi se tre sleider med hester foran, og det satt to mann i hver sleide. Nøyaktig hvordan fangen ble tatt vet jeg ikke, for jeg og en annen som var dyktig på ski, Aleksander Herseth fra Romedal, ble sendt i forveien tilbake for å trække opp løype. Tilbake igjen gikk vi i rett linje for å spare tid.

FØRNØYD FANGE

Nordengen av kompaniet kom tilbake hadde de med seg en gutt på 17 – 18 år, og han fikk gin og tobakk av de norske soldatene. – Det virket som om han syntes det var bedre å være fange hos oss enn å være ute i krigen, forteller Nordengen og ser litt inn i seg selv. – Jeg husker at da jeg noen måneder senere var ferdig med

fronttjenesten og kom tilbake til forsyningslinjene fikk jeg se fangen der, og både han og jeg ble glade over å se hverandre igjen!

BLE FENGSELT

Forholdene for soldatene ved fronten var dårlige. Det var streng rasjonering på mat, og de var sultne hele tiden. Den dag i dag har Nordengen vondt for å kaste så mye som en tørr brødskeiv.

Allikevel er Nordengenes vondeste minner fra tiden etter krigen, da han i likhet med mange andre nordmenn ble fengslet etter landssvikoppgjøret.

– De mente vi var Tysklandssympatisører og sendte oss til llebu. Her ble omtrent 100 mann stuet inn på ett rom, med en do-bøtte på deling. Vi fikk ikke se ut gjennom vinduene, da ble det skutt på oss.

UMENNESKELIG

Nordengens smil som har vært framme hele tiden under samtalen vår forsvinner når han minnes denne tiden. Han forteller at de selv måtte gjøre rent i rommet etter fangene som hadde brukt det før, nordmenn i tysk fangenskap under krigen.

– Det var ett bord i rommet, og de som hadde sittet fengslet før oss hadde drit ut over hele bordet, antagelig som en siste hilsen til okkupantene. Av etterlatenskapene så vi at de ikke hadde lidd noen nød i matveien, og rundt om i rommet lå papir-rester etter matpakker. Vi som nå ble satt der fikk kår som var så elendige at det er rart jeg har overlevd, det er utrolig hva et menneske kan makte,

sier Nordengen og rister på hodet.

MARERITT

Etter en stund ble Nordengen flyttet til Åkebergveien kretsfengsel, og her ble forholdene noe bedre, men i løpet av de to år og syv måneder han satt fengslet var det lite mat og kummerlige forhold det meste av tiden. Fangene måtte sitte ved et bord hele dagen, de fikk ikke ligge på gulvet, og de kunne ikke se ut av vinduene noen gang.

Den siste sommeren i fangenskap fikk Nordengen komme til Flå i Hallingdal for å høgge tømmer, og da ble livet lettere å leve til han ble sluppet fri.

– Ingen har sagt et vondt ord til meg etter at jeg kom tilbake til Hurdal, og takk for det! Men jeg har ofte mareritt om tiden på llebu og Åkebergveien, det er det verste jeg noen sinne har opplevd av redsler, sier Nordengen.

BOK OM «FORTSETTELSESKRIGEN»

Til høsten vil Grøndahl Dreyer forlag utgi en bok om «Fortsettelseskrigen», ført i pennen av Sven T. Arneberg som også er bosatt i Hurdal.

I boka, som har fått tittelen «Tragedie i Karelen», ønsker Arneberg å belyse forholdene rundt «den glemte krigen», og alle nordmenn som kjempet der, for senere å bli dømt som landsvikere.

Av Kjersti K. Mosbak